

Krocان divoký – samec v toku

V dnešním článku bych se chtěl věnovat dvěma endemickým druhům Severní Ameriky a Mexika. Jedná se o poměrně velké ptáky – krocany. Na počátku 90. let 20. století byli řazeni do samostatné čeledi krocánovitých (*Meleagrididae*) v řádu hrabavých (*Galliformes*). Dnes po přehodnocení systému jsou řazeni v řádu hrabavých (*Galliformes*) do čeledi bažantovitých (*Phasianidae*), podčeledi bažantů (*Phasianinae*) a spolu s koroptymi, tetřevy, tetřívky, bělokury a jeřábky do tribu tetřevů (*Tetraonini*).

Oba druhy jsou největšími hrabavými ptáky světa. Hmotnost krocana divokého je 10 kg u samce, u samice kolem 4 kg. Krocان paví je o něco menší, samci váží kolem 4 kg a samice 3 kg. Samci i samice obou druhů mají holé hlavy s výrůstkem. Samci mají na čele lalok, který se při toku zvětšuje, protože je naplňován krví.

Nejvíce rozšířený je **krocان divoký** (*Meleagris gallopavo*). Obě pohlaví krocana divokého mají na těle černohnědé peří a holou kůži na hlavě a krku. Samci, jak jsem se už zmínil, jsou větší než samice. V době toku se plocha holé kůže u samců výrazně zvětší a zčer-

Krocani

vená díky nahromaděné krvi v těchto místech. Dospělí samci mají na hrudi dlouhou štětku. Samice mají holou kůži namodralou s červenými bradavičkami a chybí jim laloky, které se v době toku zvětšují. Samice jsou zbarveny stejně, jen barva peří je popelavější a štětku na hrudi nemají tak velkou. Krajinou typickou pro krocana divokého je křovina step Severní Ameriky od jižní Kanady přes celé území USA po jižní Mexiko. Jednotlivé oblasti se liší klimatickými podmínkami. To je i jeden z důvodů, který působil při vytváření jednotlivých poddruhů. V současné době je rozlišováno šest poddruhů, dřívější systémy uváděly až osm poddruhů. Tyto poddruhy se liší kromě oblasti rozšíření a hmotností i zbarvením peří na kostřeci, svrchních a spodních krovkách ocasních.

Nejseverněji se vyskytuje poddruh **krocان divoký východní** (*Meleagris gallopavo silvestris*). Obývá oblast od jihu Ontaria (jv. Kanady) přes Velké

pláně na východě USA po Texas a s. Floridu. Typickým zbarvením jsou kaštanově hnědé horní krovky ocasní a rezavě lesklé špičky ocasních per.

Jen na poloostrově Florida najdeme **krocana divokého floridského** (*Meleagris gallopavo osceola*). Jedná se o nejmenší poddruh zbarvený podobně jako poddruh *M. g. silvestris*, jen kovově lesklé peří má větší bronzový lesk s červeným a zeleným odstínem.

Oblasti mezi státem Kansas ve střední části USA a severním Mexikem obývá **krocان divoký prostřední** (*Meleagris gallopavo intermedia*). Tento poddruh se rozšířil i do západních oblastí od svého historického výskytu do států Kalifornie, Oregon a Washington. Peří na spodní části zad a kostřeci je téměř jednobarevně černě lesklé se značně zeslabeným modrozeleným reflexem na špičkách per. Na zadní části zad je lesklé černé peří a peří dolních krovek ocasních má lesklé špičky. Do tohoto poddruhu jsou řazeni i jedinci popisovaní některými autory (např. Raethel) jako poddruh *Meleagris gallopavo onusta* ze severozápadního Mexika. *M. g. onusta* však dnes není obecně uznáván.

Západ Velkých plání a Skalisté hory obsadil poddruh **krocان divoký Merriamův** (*Meleagris gallopavo merriami*). I tento poddruh se nově vyskytuje ve státech na západ od svého historického výskytu, ve státech Wyoming, Idaho, Oregon a Washington. U tohoto poddruhu jsou konce per na kostřeci, spodních krovkách ocasních a ocasu světlejší než u poddruhu *M. g. intermedia*, světle rudě izabelově zbarvené, boky a spodní ocasní opeření mají rezavohnědou špičku per. Pera ocasu a vrchních krovek ocasních mají leskle bílé špičky per.

V Mexiku, ve státech středního a západního Chihuahua a jižní Sonora po Jalisco a východní Sinalou na střední náhorní plošině najdeme **krocana divokého mexického** (*Meleagris gallopavo mexicana*). Na rozdíl od ostatních poddruhů je o něco lesklejší, má purpurověji bronzově zbarvené horní krovky ocasní, měděně až zlatozelené místo modrozeleného, které mají ostatní poddruhy.

Nejjihnější poddruh – **krocان divoký jižní** (*Meleagris gallopavo gallopavo*) – obývá mexickou oblast od státu Jalisco na východ po Veracruz a na jih po Guerrero, dříve také stát Oaxaca (jižní střední Mexiko). Na horní straně má zelené až rudozlatě lesklé peří, které jej odlišuje od poddruhu *M. g. merriami*,

Krocan divoký – samec v toku a samice (vpředu)

Krocan domácí – Cröllwitzká krůta

Krocan domácí – samice

Krocan paví – samec

oproti poddruhu *M. g. mexicana* je více purpurovobronzově lesklé. Kostřec, horní krovky ocasní, boky a spodní krovky ocasní mají světle červeně izabelovou barvu konců per, konce ocasních per jsou ještě světlejší, téměř bílé, černé konce per jsou tmavší a širší než u poddruhu *M. g. silvestris*. Na bocích má peří s kovovým zelenomodrým leskem. Typické jsou bílé konce ocasních per a špičky horních krovek ocasních.

Krocan divoký byl také introdukovan na Havajských ostrovech, v Nové Kaledonii, v Evropě, Austrálii a Novém Zélandu. Mimo to byl vysazen i v níži-

nách tropického pralesa v jihovýchodním Mexiku, Belize a Guatemale.

Indiáni se zasloužili o zdomácnění krocana divokého a vyšlechtili **krocana domácího** (*Meleagris gallopavo f. domestica*). Za jeho předky jsou považováni krocani divocí jižní, jimž se podobají krocani domácí bronzoví. Krocan divoký je zpravidla oproti domácí formě štíhlejší a vyšší. V době objevení Ameriky byl krocan domácí chován už 3000 let Aztéky v početných hejnech kolem jejich sídel. Při svých výbojích jej poznal např. Hernando Cortéz v okolí Montezumova paláce. První jedinci

krocana domácího byli do Evropy dovezeni již koncem 15. století. Např. roku 1497 je dovezl J. Cobot do Anglie a r. 1498 Amerigo Vespucci do Španělska. Ve větším počtu byli do Evropy dováženi v 16. století. První krocani domácí dovezení do Evropy pocházeli z Mexika. Za dobu jejich chovu v lidské péči byla vyšlechtěna řada plemen, z nichž jsou mnohá zaměřena především na co největší hmotnost. I jejich barva peří bývá od čistě bílé přes hnědou po tmavě hnědou, jsou i různě strakatí. Zástupci některých domácích plemen mohou mít u kohoutů hmotnost až

Krocan paví – samice

Krocan paví – pár, samec vpředu

Výběh krocánů pavích v zoo

25 kg (porovnejte hmotnost kohoutů krocánů divokých až 10 kg a krůt 4 kg), což se projevuje především na mohutné hrudi. Kromě velikosti se jednotlivá plemena liší i zbarvením od bílých přes strakaté po bronzové. Až později byli dováženi krocáni ze severních oblastí výskytu. Ti však byli používáni převážně pro vysazování do evropské přírody jako lovná zvěř. V Evropě je jiné klima než v Severní Americe, což ovlivňuje přežití vylíhlých krůt, která špatně snáší počasí brzkého evropského jara s mlhami a dešti.

Druhým druhem rodu je **krocán paví** (*Meleagris ocellata*), který byl dříve uváděn také v monotypickém rodě *Agriocheris*. Krocán paví je o něco menší než krocán divoký a je pestřeji zbarvený. Má na sobě kovově lesklé modrozelené a hnědé peří. Ocasní pera jsou ukončena oky. Holá kůže na hlavě a krku je modrá s oranžovými bradavičkami. Rozdíl je i v prostředí, které obývá. Krocán paví se vyskytuje pouze v pralesích s prosvětlenými zatravněnými místy na poloostrově Yucatán. Svým výskytem zasahuje do severní Guatemaly, severní a západní Belize a okolních mexických států po východ státu Chiapas v jižním Mexiku. Druh byl popsán roku 1820 dle jedince z Honduraského zálivu. Nejsou u něj rozlišeny poddruhy.

Krocáni divocí byli a jsou ve své domovině loveni. Do 40. let se jejich počty díky nadměrnému lovu snížily natolik, že bylo nutné přijmout opatření na jejich záchranu. Díky těmto opatřením jej dnes IUCN hodnotí jako málo celkově ohrožený (LC), dokonce jsou zjišťovány stoupající stavy, a to především severních poddruhů. Krocán paví je považován za druh téměř ohrožený (NT), protože stavy v jeho domovině mají klesající tendenci.

Krocán divoký bez rozlišení poddruhů je chován v 21 zoo Evropy. Kro-

cány divoké východní mají ve čtyřech německých zoo. V České republice chová krocany divoké jen ZOO Zlín-Lešná ve výběhu jihoamerických zvířat. Dříve byli krocáni divocí chováni i v dalších zařízeních. Krocán paví je představován ve třinácti zoo Evropy. Dnes jej chová i ZOO Bratislava. Přes léto jej můžeme vidět ve výběhu lam. Krocáni paví nejsou v současné době v České republice chováni. Na Slovensku jsou chováni u soukromých chovatelů. Kromě nich můžeme v řadě zařízení vidět krocany domácí. Navíc jsou krocáni divocí vysazováni lesníky i v našich lesích jako lovná zvěř. Většina těchto jedinců pochází z umělého odchovu.

Prostředí

Oba druhy obývají oblasti, kde se střídají stromové a keřové porosty s loukami. Krocán divoký obývá oblasti od obratníku Raka v Mexiku na jihu po jihovýchodní Kanadu a severní USA na severu. Z toho je vidět, na jak rozdílné klimatické poměry musí být připraveni. Místy vystupují z nížin až do nadmořské výšky 2 100 m.

Na rozdíl od krocana divokého se krocán paví vyskytuje jen v subtropickém pásmu v lesních porostech na středoamerickém poloostrově Yucatán do 300 m n.m. na jihu Mexika a v okolních zemích.

Dle uvedených důvodů musíme přistupovat k přípravě ubikace pro jednotlivé druhy či poddruhy. Jedince ze severních populací můžeme chovat ve velkém výběhu, kde bude připravena možnost úkrytu při nepříznivém počasí. Je dobré mít výběh pro krocany divoké zastíněný, protože jim i nadměrné sluneční záření škodí. V přístřešku je třeba upevnit bidla odpovídající síly a pevnosti pro možnost hřadování. Stačí 1,5 m nad terénem. V Evropě jsou

chováni zástupci ze severních populací krocánů divokých.

Ve většině zoo jsou chováni krocáni paví v prostorných voliérách se zimovištěm, v němž musíme opět počítat s bidlem na hřadování. V této voliére je dobré vysázet i nějaké keře či stromky, aby krocánům připomínal původní prostředí v původní oblasti výskytu – lesích či křovinatých porostech. Letos v květnu jsem byl v zoo Bratislava. Zde mně informovali, že krocany paví získali od jednoho soukromého chovatele. Přes léto je zde mají ve společném výběhu s lamami. Přes zimu je mají v zimovišti a před vypuštěním do výběhu, kde by těžko zvládali nízké teploty, je mají ve voliére se zateplenou boudou, aby si zvykli na nižší teploty. Do této voliéry mají možnost se vracet přes celé léto

U obou druhů bychom měli počítat s prostorem pro samce a více samic. V přírodě má samec více samic, které se pak samy starají o vylíhlá kuřata. Krocáni divocí jsou zpravidla chováni v přírozených skupinách, samec a dvě až tři samice. V expozičních, které jsem viděl, byli krocáni paví chováni vzhledem k omezenému prostoru jen v páru.

Krocany divoké můžeme chovat ve výběhu bez stropního pletiva, pokud je

Krmná dávka krocánů pavích

Krocán divoký – samice na hnízdě

Kuřata krocana divokého – stará max. 1 týden

dostatečně prostorný a úživný. V tomto případě jim musíme po dobu, než si zvyknou na území, přistřihávat křídla, abychom jim zabránili v ulétnutí z ohrazeného prostoru. Jakmile si zvyknou na vymezené území a nenastanou-li podněty, při nichž by se lekli, jsou tomuto prostoru věrní. Pro udržení krocánů v daném prostorném výběhu je nutný i dostatek vhodné potravy. Výběhy, v nichž byli či jsou ptáci chováni, bývají ohraničeny dvoumetrovým plotem. U krocánů domácích stačí metrová výška. Krocáni poměrně neradi létají. Raději chodí či běhají po zemi. Noc ale tráví při hřadování na větvích stromů. To jim zajišťuje bezpečí před predátory.

Při přípravě na chov musíme počítat ještě s jednou podmínkou. Krocáni začínají se snůškou zpravidla už v březnu, kdy je u nás nevhodné počásí pro přirozený odchov ve venkovním výběhu. Je dobré počítat s boxem pro krůtu s krůťaty, pokud chceme krocany odchovávat přirozeným způsobem.

Pro chov mají jednu výhodu. Krocáni nepatří k ptákům, kteří by prohrabávali půdu a tím ničili trávník. Většinou svou potravu sbírají z povrchu rostlin a země.

Potrava

Krocáni jsou všežravci s převážujícím podílem rostlinné složky. Většina potravy se skládá z částí nalezených na zemi. Na podzim a v zimě se potrava skládá téměř výhradně ze semen, bobulí a částí rostlin. Na podzim velice rádi sbírají žaludy. Na jaře začínou sbírat hmyz, červy, plže, ještěrky, žáby, myši apod. Do stáří šesti týdnů převládá živočišná složka potravy. Potom se postupně mění na převážující rostlinnou část, kterou si doplňují sběrem drobných živočichů. Krůťata se živí téměř výhradně hmyzem. Až postupně přecházejí na rostlinnou potravu. Po

vyfíhnutí se tedy živí především živočišnou potravou a se vzrůstajícím věkem se zvyšuje rostlinná část potravy.

Oba druhy se zdržují v porostech listnatých dřevin, kde najdou dostatek opadavých semen a plodů (žaludy, bukvice, dužnaté ovoce, různé bobule apod. dle momentální nabídky v místě). Při nedostatku potravy se toulají po kraji. Pokud mají dostatek potravních možností, zdržují se v malém okruhu kolem jeho zdroje.

V zajetí jsou krocáni krmeni zrním, trávou a granulami. U našich krocánů divokých, jak bylo zjištěno, se krmná dávka skládá z 65% tzv. zelené potravy (trávy, byliny, hlízy apod.), 20% ze semen (zrniny, semena, plody apod.) a z 15% ze živočišné složky (hmyz, měkkýši, žížaly aj., výjimečně i drobní obratlovci).

V případě odchovu a krmení dospělých jedinců je možné využít poznatků z chovů krocánů domácích. V chovu v zajetí s velkým podílem rostlin berou i vařené brambory, pelušku, vikev, pšenici a další druhy luštěnin a obilnin (mimo žito, které může způsobovat zažívací problémy). Samozřejmě musíme přidávat i potravu zpestřenou o živočišnou složku. Dnes jsou pro krocany domácí vyráběny směsi pro výživu v jednotlivých věkových skupinách, což můžeme využít i při chovu krocánů divokých. Živočišnou složku potravy krůťat můžeme nahradit sekanými nebo strouhanými vařenými vejci, vařeným libovým masem, tvarohem a velkým množstvím zeleného krmení. Při chovu krocánů divokých a pavích v zajetí můžeme využít granulované směsi. Na krocany domácí se počítá ve velkochovech 0,5 kg krmení (0,40 kg jaderného krmiva a 0,10 dužnatého krmiva) na kus s přídatkem např. senných či jetelových drobků. V chovu krocánů divokých je dobré větší část jaderného krmiva

nahradit zeleným krméním. Dokonce stačí pro udržení krocánů v lokalitě jen 0,10 kg jaderného krmiva.

Rozmnožování

Koncem února a začátkem března si samci začínají vyhledávat tokaniště. Zde se předvádí spolu s dalšími samci a snaží se upoutat okolo jdoucí samice svými postoji při toku. Samec krocana divokého i domácího má hlavu s čelním výrůstkem, který je nalit krví včetně holé kůže na krku, má přitisknutou na hřbetě. Na celém těle má načepýřené peří a ocas vztyčený podobně jako mají pávi. Výrůstek na čele může dosáhnout délky 10–25 cm. Při toku se také ozývají zvláštním hlasem, tzv. hudrováním. Samec krocana pavího má na čele výrůstek jako samec krocana divokého i domácího, ale je podstatně menší. Ten může dosáhnout délky 4 cm. Vedle toho se samci krocana pavího objeví na temeni velký výrůstek, který se může věkem zvětšovat. Dokonce snad je jeho tvar a zbarvení pro každého samce typický. Samci krocánů jsou poměrně dost agresivní. Na tokaništích na sebe útočí, ale k zabití dochází vzácně. Krůta si na tokaništi vybere samce, před nímž se klaní, a nakonec si lehne na zem s nataženým krkem. Samec jí vystoupí na hřbet a po několikerém zakřičení ji odpáří. Po odpáření se už samec o samici ani o krůťata nestará. Krocáni jsou hejnoví ptáci, a tak se může stát, že se v zajetí samec, pokud je sám, zdržuje poblíž skupiny samic. Mladí samci tvoří menší hejňko.

Samice pak vyhledá vhodné místo, kde si ve skrytu (většinou pod keřem) upraví důlek a hnízdo vystele rostlinným materiálem, hlavně listy stromů. Do něj snese 10–13 vajec. Při zničení snůšky může mít ještě náhradní snůšku. Nasedá na poslední vejce a po 28 dnech inkubace opustí samice s kuřa-

Hejno krocánů divokých – asi ročních samců

Krocán paví – roční pár, samec vpravo

ty hnízdo a společně se toulají krajem. Samice učí kuřata hledat vhodnou potravu a brání je. Ve věku deseti dnů už krůtata vylétnou na větve stromu, kde se drží u matky, která je zpočátku kryje křídly proti nepřízní počasí, a to až do velikosti, kdy se již pod křídla nevejdou. Od té doby v noci hřadují na větvích sama. Poté se ještě nějaký čas drží blízko matky. Na podzim se sdružují do větších hejn, která se na jaře začnou dělit na jednotlivé rodinné skupiny kohouta s několika slepicemi. Rozmnožování jsou ptáci schopni už v 1.–2. roce života.

Při chovu v Evropě musíme počítat s tím, že nejmladší krůtata špatně snášejí vlhké chladno. Při prochladnutí mohou onemocnět záněty dýchacích cest nebo průjmý. Proto je dobré držet krůtu i krůtata v uzavřeném prostoru, který by měl vhodné klima. Se snůškou totiž krůty začínají už v březnu. U snůšek v letním období se s těmito problémy již nesetkáme. S čerstvě vylíhými krůtaty se můžeme setkat třeba i v srpnu.

Pokud krocáni snesou vejce v nevhodné době či na nevhodném

místě, můžeme přistoupit k umělému odchovu. V líhni si připravíme teplotu 37,2–37,9 °C a 90 % relativní vlhkost vzduchu. Po vylíhnutí krůtata vyžadují 1. týden teplotu 35 °C. Teplotu můžeme postupně snižovat o 2 °C každý týden. Ke krmení jim předkládáme potravu s vysokým obsahem živočišných bílkovin. První 4 týdny dostávají 3x denně hmyz (šváby a moučné červy, případně jiný hmyz). Od 5. týdne můžeme přejít na startovací granule pro krůtata, vařená vejce, vaječnou míchanici a zelené krmění. Od 7. týdne mohou mít už i kousky masa.

Zhruba ve staří dvou měsíců jsou mladí už méně náchylní na prochladnutí, ale stejně musíme počítat s přístřeškem, kam by se mohli na noc schovat.

Pro kroužkování krocánů jsou určeny kroužky o vnitřním průměru 22 mm.

Závěr

Chov krocánů je náročný nejen na péči, ale i umístění. Vyžadují prostornější výběh či velkou voliériu. Musíme počítat i s umělým odchovem v případě, že si krůty nenajdou vhodné místo

pro hnízdo. Severní poddruhy krocánů divokých snesou i naše klima, ale špatně vychovávají mláďata, pokud je chladno a vlhko. Pro krocany paví a mexické poddruhy krocánů divokých v každém případě musíme počítat v zimě s teplým ubytováním.

Petr Bednář – Přelouč
bednar.vydra@seznam.cz
foto: autor

Literatura

- J. de Hoyo a kol. (1992) – Handbook of the Birds of the World 2.
- J. de Hoyo a kol. (2014) – Illustrierte Checklist of the Birds of the World.
- J. de Hoyo a kol. (2020) – All the Birds of the World.
- Raethel H., Wissel C., Stefani M. (1976) – Fasanen und andere Hühnervögel.
- Madge S., McGowan P. (2002) – Pheasants, Partridges and Grouse.
- W.Grummt, H.Str)ehlow (2009) – Zootierhaltung Tiere in Menschlicher Obhut – Vögel.
- P. Pecina (1977) – Přehled soustavy a české názvy ptáků – část Vrubozobí – ČSChDZ Praha.

Dřevovýrobky – Miloš Novotný

Králikárny, kurníky, altány, pergoly, stání na auta, zahr. chatky, včelařské potřeby, domky, udírny, holub. potřeby, stáje, krmelce, budky pro všechny druhy ptáků, hmyzí sortiment aj.

KONTAKT:

Miloš Novotný, Sudice 68
675 73 Rapotice
tel.: 607 769 855
e-mail: milotny@centrum.cz

WWW.DREVOVYROBKY.EU

Výrobky je možné vidět: 2. neděli v měsíci – trhy Kolín-Štítary, 3. neděli v měsíci – výstaviště Floria Kroměříž